

1.1192

1.1192

بررسی ماهیت تورم در اقتصاد ایران

پایان نامه ارائه شده به گروه اقتصاد دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت درجه دکتری در رشته علوم اقتصادی

توسط:

عباس شاکری

۱۳۸۶ / ۱۸ / ۲۷

استاد راهنما:

دکتر محمد ناصر شرافت جهرمی

شهریور ۱۳۷۹

۱۰۱۱۹۳

برگ تایید پایان نامه

عنوان پایان نامه : بررسی ماهیت تورم در اقتصاد ایران

نام دانشجو : عباس شاکری حسین آباد

دوره تحصیلی : دکتری علوم اقتصادی

این پایان نامه در جلسه مورخه ۷۹/۶/۲۶ با امتیاز عالی مورد تایید اعضای

کمیته پایان نامه متشکل از استادان زیر قرار گرفت.

دکتر محمد ناصر شرافت جهرمی : استاد راهنما

دکتر پرویز داودی : استاد مشاور

دکتر مرتضی قره باغیان : استاد مشاور

امضاء

امضاء

امضاء

کلیه مطالب ارایه شده در این پایان نامه، منحصرأ
توسط اینجانب و زیر نظر اساتید راهنما و مشاور و به عنوان
تکمیل مرحله پژوهشی دوره دکتری اقتصاد دانشکده علوم
اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی تهیه شده
است. کلیه حقوق این پایان نامه متعلق به دانشگاه شهید
بهشتی است. این پایان نامه و یا بخشی از آن برای دریافت
هیچگونه مدرکی به این دانشگاه و یا دیگر مؤسسات و
دانشگاهها ارایه نشده است.

عباس شاکری

شهریور ۱۳۷۹

تشکر و قدردانی

با قدردانی و سپاس از ذات بیکران پروردگار که در همه گامها و همه مراحل تحصیل به من توان و توفیق عطا کرد و با وجود تقصیر و قصورها، گناهها و خطاهای فراوان مرا از فضل و رحمت خود بی‌نصیب نگذاشت. بر خود لازم می‌دانم از زحمات اساتید ارجمندی که در طول دوره دکتری در خدمتشان بودم تشکر و قدردانی کنم. مخصوصاً اساتید محترمی که برای این دوره زحمات زیادی کشیدند بالاخص استاد ارجمند و گرامی جناب آقای دکتر محمد ناصر شرافت که علاوه بر تقبل زحمات راهنمایی پایان‌نامه، در طول دوره دکتری نیز در نحوه نگاه صحیح به مسایل اقتصاد ایران کمک فراوانی به من کردند و همچنین اساتید مشاور جناب آقای دکتر پرویز داودی و جناب آقای دکتر مرتضی قره‌باغیان که در همه مراحل از هیچ‌گونه کمک و راهنمایی دریغ نکردند. همچنین بر خود لازم می‌دانم از زحمات، راهنمایی‌ها و تذاکرات مفید استاد گرامی جناب آقای دکتر سید محمد علی کفایی و جناب آقای دکتر عباس عرب مازار نیز سپاسگزاری نمایم.

در پایان برای همه این عزیزان از درگاه خداوند متعال سلامتی، سربلندی و حسن عاقبت آرزو می‌کنم.

بررسی ماهیت تورم در اقتصاد ایران

نام دانشجو: عباس شاکری

استاد راهنما: دکتر محمدناصر شرافت جهرمی

مقطع تحصیلی: دکتری علوم اقتصادی

دانشکده علوم اقتصادی دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ: شهریور ۱۳۷۹

چکیده

به منظور بررسی ماهیت تورم در اقتصاد ایران ابتدا بعد پولی تورم مورد بررسی قرار گرفته است. در این بررسی درون‌زا بودن یا برون‌زا بودن، فعال یا منفعل بودن پول و جهت علیت میان پول و تورم با بررسی و مرور نظریات اقتصاددانان اولیه تا اقتصاددانان جدید مورد تجزیه و تحلیل واقع شده است. در این بررسی‌ها به وضوح مشاهده گردید که حتی طرفداران نظریهٔ مقداری پول هم در همهٔ شرایط پول را فعال ندانسته و جهت علیت را منحصرأً از طرف پول به سمت تورم ارزیابی نمی‌کنند. ضمن اینکه تعدادی از اقتصاددانان و بعضی از مکاتب پول را منفعل دانسته و یا به علیت معکوس میان پول و تورم قایل بوده‌اند.

سپس نظریات مربوط به ماهیت رفتار سرعت گردش پول ارایه گردیده است. بعد از بررسی نظری این موضوع، نحوه رفتار پول و سرعت گردش پول در اقتصاد ایران مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است و بعداً با استفاده از آمارهای فصلی و آزمون علیت نشان داده‌ایم که برای دورهٔ ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۷ علیت پول برای تورم کاملاً معنی‌دار بوده است اما علیت تورم برای پول معنی‌دار نبوده است. اما برای دورهٔ ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۷ علیت تورم برای پول هم فعال شده است در عین حال که علیت پول برای تورم همچنان معنی‌دار بوده است. لذا نتیجه گرفتیم که در مجموع پول تنها علت تورم نیست.

پس از آن که مشخص شد که نمی‌توان با شعار سادهٔ "پول را کنترل کنید تورم کنترل می‌شود" با

تورم مبارزه کرد نظریات مختلف در مورد تورم را مورد بررسی قرار داده‌ایم. در این مرحله زوایای مختلف پدیده تورم و طیف نظریات تورمی مطرح شده است. بررسی این نظریات نیز نشان داده است که هیچ یک از نظریات تورمی به تنهایی نمی‌تواند بطور جامع و کامل تورم را توضیح دهد و بطور کلی برای توضیح تورم باید به عوامل طرف تقاضا، عوامل طرف عرضه، انتظارات، عوامل نهادی و ساختاری موجود در اقتصادها توجه کرد.

سپس کارهای تجربی انجام شده در مورد تورم در اقتصاد ایران و بعضی کشورهای منتخب بررسی گردیده و به نحوه کار و نتایج آنها توجه شده است.

نهایتاً با استفاده از بحثها نظری و نتایج تجربی قسمت اول و بررسی ادبیات تورم ابتدا با استفاده از آمار و ارقام مربوط به اقتصاد ایران وضعیت متغیرهای مرتبط با تورم مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. پس از آن الگوی مورد نظر در مورد تورم را ارائه نموده و مورد آزمون قرار داده‌ایم. نتایج این مدل بیانگر این است که، تغییرات نقدینگی، تغییرات نرخ ارز، تغییرات بهره‌وری، تغییرات قیمت‌های نسبی، عامل انتظارات و بعضی عوامل ساختاری تغییرات تورم را در اقتصاد ایران توضیح می‌دهند و در پایان با استفاده از این نتایج پیشنهادات مقتضی ارائه داده‌ایم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

بخش اول - بررسی نظری رابطه پول و تورم و مطالعات تجربی

۱	در مورد ایران
۱	فصل اول - بررسی بعد پولی تورم
۱	مقدمه
۳	۱-۱ رابطه تورم با پول
۵	۱-۲ پول فعال است یا منفعل، درونزا است یا برونزا
۶	۱-۲-۱ طرح دیدگاهها
۶	- دیدگاه احزاب سیاسی هاتس و کپس
۶	- جان لاو
۷	- هیوم
۸	- مالتوس
۹	- ریکاردو
۹	- مکتب اسکناس و مسکوک
۱۰	- استوارت میل
۱۰	- تورنتن، ویکسل و شومپتر
۱۳	- مکتب بانکداری
۱۴	- کینز
۱۴	- فریدمن
۱۶	- مکتب چرخه های تجاری حقیقی
۱۷	- مارکس
۱۸	- کالدور
۱۹	- هیمن مینسکی

۲۱	۲-۲-۱ ابداعات پولی و همسازی بانک مرکزی با نیازهای نقدینگی و انتقال پولی
۲۲	- ابداعات پولی
۲۳	● انواع ابداعات پولی و مالی
۲۷	● اثرات ابداعات پولی و مالی
۳۱	- همسازی پولی بانک مرکزی با نیازهای نقدینگی
۳۲	● پول و خلق بدهی
۳۳	● استناد به تاریخچه پولی
۳۸	۳-۱ جهت علیت میان پول و تورم
۳۹	۱-۳-۱ دیدگاهها
۳۹	الف) دیدگاه موافقین
۳۹	- فیشر
۴۱	- هیوم
۴۲	- کمبریج
۴۳	ب) دیدگاه منتقدین به تئوری مقداری
۴۳	- توماس توک
۴۴	- لارنس لاگالین
۴۵	- ویکسل
۴۶	- مکتب بانکداری
۴۷	- لیدلر
	۲-۳-۱ مکانیسم انتقال پولی
۴۸	- هیوم
۵۰	- فیشر
۵۰	- تورنتن
۵۱	- فریدمن و شوارتز
۵۲	- لیدلر

- ۵۳ ۴-۱ سرعت گردش پول
- ۵۶ ۵-۱ ثبات و پایداری تقاضای پول
- ۵۹ ۶-۱ منفعل بودن عرضه پول با ثبات بلندمدت تقاضای پول سازگار است

۶۱ فصل دوم - پول و تورم در اقتصاد ایران

- ۶۱ ۱-۲ انفعال پولی و مجاری آن در اقتصاد ایران
- ۶۱ ۱-۱-۲ انفعال و عدم انفعال پولی در اقتصاد ایران
- ۷۷ ۲-۱-۲ مجاری انفعال پولی در اقتصاد ایران
- ۷۹ ۳-۱-۲ ماهیت انفعال پولی
- ۸۱ ۲-۲ وضعیت سرعت گردش پول در اقتصاد ایران
- ۸۶ ۳-۲ موضوع علیت میان بعضی متغیرهای پولی و قیمتی کلیدی در اقتصاد ایران
- ۹۰ ۱-۳-۲ علیت میان پول و تورم
- ۹۱ - عوامل توضیح دهنده رشد پول در سالهای ۵۸-۱۳۵۰
- ۹۳ - عوامل توضیح دهنده رشد پول در دهه ۱۳۶۰
- ۹۴ - عوامل توضیح دهنده رشد پول از سال ۱۳۶۸ به بعد
- ۹۵ ۲-۳-۲ رابطه علی میان تورم و نرخ ارز

بخش دوم - بررسی دیدگاه مکاتب در مورد ابعاد نظری تورم و مطالعات تجربی

- ۹۷ در مورد ایران و بعضی از کشورهای دیگر
- ۹۸ فصل سوم - مروری بر ادبیات تورم
- ۹۸ ۱-۳ تعریف تورم
- ۹۹ ۲-۳ علل تورم به طرف تقاضا مربوط است یا به طرف عرضه
- ۱۰۰ ۱-۲-۳ تورم ناشی از فشار تقاضا
- ۱۰۲ ۲-۲-۳ تورم ناشی از فشار هزینه
- ۱۰۶ ۳-۳ تورم از دید مکاتب اقتصادی

- ۱۰۶ - تورم از دید کلاسیک‌ها ۱-۳-۳
- ۱۰۸ نظریه کینز در مورد تورم ۲-۳-۳
- ۱۰۸ تورم از زاویه نظریه منحنی فیلیپس ۳-۳-۳
- ۱۰۹ تورم از دیدگاه فریدمن ۴-۳-۳
- ۱۱۲ دیدگاه کلاسیک‌های جدید در مورد تورم ۵-۳-۳
- ۱۱۳ دیدگاه کینزین‌های جدید در مورد تورم ۶-۳-۳
- ۱۱۴ دیدگاه ساختارگرایان در مورد تورم ۷-۳-۳
- ۱۲۳ تورم از منظر اقتصاد سیاسی و اجتماعی ۴-۳
- ۱۲۳ انگیزه‌های ایجاد تورم ۱-۴-۳
- ۱۲۳ - انگیزه بیکاری
- ۱۲۵ - انگیزه درآمدی
- ۱۲۵ - انگیزه ترازپرداخت‌ها
- ۱۲۶ - انگیزه بخش مالی
- ۱۲۶ ۲-۴-۳ باز بودن اقتصاد به عنوان مانعی برای ایجاد تورم
- ۱۲۶ ۳-۴-۳ نقش متغیر باوقفه تورم
- ۱۲۷ ۵-۳ عوامل غیر پولی دیگر تورم از منظر اقتصاد سیاسی
- ۱۲۷ ۱-۵-۳ ارزیابی تورم در کشورهای در حال توسعه براساس ملاک‌های موجود در اقتصادهای پیشرفته
- ۱۲۹ ۲-۵-۳ نتایج
- ۱۲۹ ۶-۳ عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر تورم
- ۱۲۹ ۱-۶-۳ تأثیر نرخ بهره و انتظارات تورمی بر تورم
- ۱۳۱ ۲-۶-۳ تأثیر تغییر قیمت‌های نسبی (در شرایط مختلف) بر تورم
- ۱۳۵ ۳-۶-۳ بهره‌وری و تورم
- ۱۴۸ ۴-۶-۳ نقش دستمزدها در توضیح تورم
- ۱۵۲ ۵-۶-۳ نقش شاخص بندی در فرآیند تورم
- ۱۵۸ ۶-۶-۳ اثر تغییرات نرخ ارز بر تورم

- ۱۵۹ ۷-۳ تفاوت نقش پول و ابزارهای پولی در ایجاد و کنترل تورم در کشورهای پیشرفته و جهان سوم
- ۱۶۰ ۱-۷-۳ هدف‌گذاری تورمی به عنوان چارچوب سیاست پولی
- ۱۶۱ ۲-۷-۳ پیش‌نیازها
- ۱۶۶ ۸-۳ بررسی ماهیت تورم و جنبه‌های مختلف آن از نظر سیاستهای تثبیت

۱۷۵ فصل چهارم - مطالعات تجربی مربوط به تورم

- ۱۷۵ ۱-۴ مطالعات تجربی مربوط به کشورها
- ۱۷۵ ۱-۱-۴ عوامل تعیین‌کننده اصلی تورم در نیجریه
- ۱۸۲ ۲-۱-۴ مدل تورم و عملکرد آن در ۷ کشور عمده صنعتی ۱۹۵۸-۷۶
- ۱۸۲ ۳-۱-۴ مدل تغییرات قیمت
- ۲۰۰ ۴-۱-۴ مدل هاربرگر در مورد تورم شیلی
- ۲۰۰ ۵-۱-۴ مدل آدولفودیز در مورد آرژانتین
- ۲۰۱ ۲-۴ بعضی مطالعات انجام شده در مورد تورم در ایران
- ۲۰۱ ۱-۲-۴ آزمون مدل هاربرگر در ایران
- ۲۰۳ ۲-۲-۴ الگوی پولی
- ۲۰۳ ۳-۲-۴ تأثیر قیمت واردات بر تورم
- ۲۰۴ ۴-۲-۴ رابطه رشد نقدینگی و نرخ ارز با تورم
- ۲۰۵ ۵-۲-۴ تأثیر سیاستهای ارزی بر تورم
- ۲۰۶ ۶-۲-۴ تأثیر تغییر قیمت سوخت بر تورم

۲۰۸ بخش سوم - توصیف و برآورد یک مدل تورم برای ایران، نتایج و اشارات سیاستی آن

- ۲۰۹ فصل پنجم - برآورد تجربی مدل تورم در اقتصاد ایران
- ۲۰۹ ۱-۵ وضعیت کنونی بعضی از شاخص‌های مهم اقتصادی در ایران
- ۲۰۹ ۱-۱-۵ رفتار پول در اقتصاد ایران

۲۱۲	۵-۱-۲ وضعیت بودجه دولت
۲۱۵	۵-۱-۳ موقعیت ارز در اقتصاد کشور
۲۲۰	۵-۱-۴ وضعیت کشاورزی در اقتصاد کشور
۲۲۶	۵-۱-۵ ضعف بنیه علمی و صنعتی در کشور
۲۲۸	۵-۱-۶ وجود قدرت قیمت‌گذاری‌های دلخواه
۲۳۰	۵-۱-۷ ساختار ناکارآمد توزیع
۲۳۲	۵-۱-۸ جایگاه نسبی بخش مولد
۲۳۵	۵-۱-۹ وضعیت بهره‌وری در اقتصاد ایران
۲۳۹	۵-۲-۱ ارایه مدل تورم در اقتصاد ایران
۲۳۹	۵-۲-۱ توصیف تابع تورم
۲۴۰	- مدل کلان تورم
۲۴۵	- معرفی متغیرهای مدل
۲۴۷	۵-۲-۲ برآورد تجربی مدل تورم

فصل ششم - نتایج، اشارات سیاستی و پیشنهادات

۲۵۴	۶-۱ خلاصه بحث و نتایج
۲۵۵	۶-۲ اشارات سیاستی
۲۵۶	۶-۲-۱ قلمرو جنبه فرار و بی‌ثبات تورم
۲۵۶	- تثبیت و تحدید جنبه اینرسی تغییرات نرخ ارز و استفاده از لنگر اسمی ارز
	- اعمال نظارت و کنترل در امر قیمت‌گذاری در موارد برخورداری عوامل
	اقتصادی از قدرت قیمت‌گذاری و اعمال محدودیت در شاخص‌بندی‌ها ۲۵۷
۲۵۹	- اجتناب از تغییرات بدون مقدمه قیمت‌های نسبی و کلیدی
۲۶۰	- محدود کردن و کاهش انتظارات تورمی
۲۶۱	- جلوگیری از ریخت و پاش در قلمرو بودجه شرکت‌های دولتی
۲۶۱	- جلوگیری از فرارهای مالیاتی و بخشودگی‌های غیربهبهینه مالیاتی

- ۲۶۲ ۶-۲-۲ نتایج و اشارات مربوط به جنبه بنیادی تورم
- ۲۶۲ - ارتقاء بهره‌وری
- ۲۶۲ - ارتقاء بنیانهای صنعتی اقتصاد
- ۲۶۳ - تقویت فرهنگ کار در کشور
- ۲۶۳ - تقویت جایگاه نسبی بخش مولد نسبت به بخش نامولد
- ۲۶۴ - اصلاح و تقویت نظام مالیاتی و ارتقاء فرهنگ مالیاتی
- ۲۶۵ - اصلاح نظام بودجه ریزی و نهادینه کردن انضباط مالی دولت
- ۲۶۶ - تقویت و افزایش نهاده‌های عمومی
- ۲۶۹ - بهبود رقابت‌پذیری بین‌المللی اقتصاد ملی و از بین بردن زمینه‌های تضعیف پول ملی
- ۲۷۰ - اهتمام به ارتقاء جایگاه نسبی بخش کشاورزی و توسعه روستایی

۲۷۲

پیوست‌ها

۳۱۱

فهرست منابع

بخش اول

بررسی نظری رابطه پول و تورم و مطالعات تجربی

در مورد ایران

این بخش شامل دو فصل است. که در فصل اول رابطه میان پول و تورم، انفعال یا فعال بودن پول جهت علیت میان پول و تورم، تغییرات سرعت گردش پول به لحاظ نظری مورد بررسی قرار می‌گیرد و نظریه اقتصاددانان مشهور در مورد این موضوعات به تفصیل مرور می‌شود.

در فصل دوم، نحوه تغییرات انباره پول، علل این تغییرات، روند سرعت گردش پول در اقتصاد ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد و سپس علیت میان پول و تورم آزمون می‌شود.

فصل اول

بررسی بعد پولی تورم

مقدمه

در این فصل ابتدا رابطه میان پول و تورم را مورد بررسی قرار داده و سپس موضوع انفعال یا فعال بودن پول را از دید اقتصاددانان مورد مطالعه قرار می‌دهیم. سپس با ارائه تاریخچه نظریات مربوط به جهت علیت میان پول و تورم به بررسی این رابطه می‌پردازیم و بالاخره سرعت گردش پول را به عنوان یک عامل مهم در تبیین پویایی‌های رفتار پول مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

۱-۱- رابطه تورم با پول

در تعریف تورم گفته می‌شود تورم عبارت است از افزایش مستمر و همه گیر قیمت‌ها و یا بطور معادل تورم عبارت است از کاهش مستمر ارزش پول. از این جهت، اهمیت مسأله تورم در اقتصاد تا حد زیادی از نقش حساس و اساسی که پول در اقتصاد مدرن بازی می‌کند، ناشی می‌شود. لذا تورم به عنوان کاهش مستمر ارزش پول به خاطر نقشی که پول در هماهنگ کردن فعالیت‌های اقتصادی ایفا می‌کند، بر سطح رفاه همه افراد تأثیر می‌گذارد؛ اساساً چهار وظیفه برای پول برشمرده شده است^(۱):

۱- وسیله مبادله بودن ۲- واحد حسابداری و سنجش ارزش ۳- ذخیره ارزشهای اقتصادی ۴- معیار پرداخت‌های تأخیری^(۲). تورم و نوسان قیمت‌ها بطور قابل ملاحظه‌ای ایفای این وظایف توسط پول را تحت تأثیر قرار می‌دهد. زیرا کاهش ارزش پول مطلوب بودن آن را به عنوان ذخیره ارزش واقع شدن کاهش می‌دهد. تورم شدید وسیله مبادله بودن پول را ناکارآمد می‌سازد و این خود ملاک سنجش ارزش بودن آن را تحت تأثیر قرار می‌دهد، و همین طور در مورد معیار بودن پول در پرداخت‌های تأخیری^(۳). لذا می‌توان گفت که تورم بر کارایی مکانیسم مبادله در اقتصاد بازاری و بازارهای اعتباری اثرات بالقوه زیادی برجای می‌گذارد. بنابراین از این جهت می‌توان اظهار داشت که تورم بطور بنیادی یک پدیده پولی است. البته این جنبه پولی تورم تا حدی از نزاع معروف

۱- مراجعه کنید به:

Rudiger Dornbusch and Stanley. Fischer, Macroeconomics, 6th edition chapter 13, pp 373-375.

2- standard of deferred payments

۳- وقتی در اقتصاد تورم حالت مداوم و شتابان به خود می‌گیرد نگهداری پول بعنوان تجلی یک ارزش اقتصادی معین موجب تحمیل زیان به نگهدارنده آن می‌شود و مقداری از آن ارزش اقتصادی را از وی به دیگران منتقل می‌کند. لذا کارایی پول در ایفای نقش وظیفه ذخیره ارزش بودن کاهش می‌یابد در چنین وضعیتی نقش پول بعنوان وسیله سنجش و محاسبه ارزش کالاها در اقتصاد در یک دوره نه چندان کوتاه نیز تضعیف می‌شود و پول صرفاً برای دوره‌های بسیار کوتاه مدت معیار سنجش ارزش کالاها قرار می‌گیرد. تورم همچنین وسیله مبادله بودن پول را تحت تأثیر قرار می‌دهد زیرا در شرایط تورمی حاد نگهداری ترازهای معاملاتی علاوه بر نرخهای بهره کوتاه مدت از تورم هم تأثیر می‌پذیرد و بالاخره انجام وظیفه پول به عنوان معیار پرداخت‌های تأخیری در شرایط تورمی با مشکل روبرو می‌شود و نمی‌توان با در نظر گرفتن بازدهی‌های معمول دارایی‌ها مقدار پرداخت‌های تأخیری را مشخص کرد زیرا محاسبه ارزش پولی تأخیری معادل یک ارزش پولی حال بسیار پیچیده می‌شود.

میان طرفداران و مخالفان ماهیت پولی تورم مستقل است و هر دو گروه بر بنیاد پولی تورم آن طور که در سطور بالا توصیف شد اتفاق نظر دارند. ولی منازعه مشهور در مورد ماهیت تورم آنجا مطرح می شود که عده ای در چارچوب توصیف سنتی نظریه مقداری پول نرخ رشد سطح قیمت ها را تابع مستقیم و متناسب رشد عرضه پول می دانند و یا عده ای در چارچوب نظریه جدید مقداری پول طرف تقاضای پول را هم به تورم ارتباط می دهند و ادعا می کنند که تورم در هر جا و در هر زمان یک پدیده پولی است و در مقابل عده ای هم منکر می شوند که ریشه های تورم پولی است. البته اوج این نزاع به دهه های اخیر مربوط می شود وقتی که فریدمن^(۱) و همفکرانش مدعی می شوند تورم همیشه و در همه جا یک پدیده پولی است و تنها از طریق افزایش سریعتر مقدار پول نسبت به مقدار محصول بوجود می آید (فریدمن ۱۹۷۰ صفحه ۲۴). ولی بعضی از نظریه پردازان نظیر هیکس^(۲) پولی بودن تورم به مفهومی که فریدمن مطرح می کند را مورد تردید قرار می دهند و اینکه تورم همیشه مسبوق به افزایش در مقدار پول است را نمی پذیرند و معتقدند ریشه مشکلات تورمی در بعضی موقعیت ها پولی نیست و لذا با ابزار پولی هم درمان نمی شود. هیکس مدعی است تورم در زمان گذشته یک پدیده پولی بوده است و اساساً به خاطر افزایش عرضه پول نسبت به تقاضای آن به وجود می آمده است ولی پول امروز صرفاً یک نمودی از عکس العمل نسبت به شرایط^(۳) است و دقیقاً در موقعی که لازم می شود توسط سیستم بانکی (یا توسط دولت از طریق سیستم بانکی) عرضه خواهد شد (هیکس ۱۹۷۵ صفحه ۱۷). در این موضع دوم حتی بعضی ها جلوتر می روند و با هارود^(۴) موافق می شوند که می گفت افزایش شدید دستمزد - قیمت کنونی در مجموع بی سابقه بوده است و علل آن هم اجتماعی است (هارود ۱۹۷۲، صفحه ۴۴). این نگرش پول را ظهور و بروز و یا همگام و همبسته تورم می داند، نه علت آن. اما به هیچ وجه نقش پول و سازوکارهای پولی و مکانیسم های انتقال را منکر نمی شود^(۵). اقتصاددانان ساختارگرا هم که تورمهای مستمر و نسبتاً بالا در اقتصادهای در حال

1- Friedman, M

2- Hicks, J.R.

3- Counter

4- Harrod, R.F.

۵- در این مورد مراجعه کنید به:

David Laidler and Michael Parkin, "Inflation: A surver", *Economic Journal* (December 1975), pp 721-748.

توسعه و کمتر توسعه یافته را به بنیادهای علمی و فنی طرف عرضه و نقص و ضعف نهادهای فرهنگی و اجتماعی نسبت می دهند، از نقش و حضور پول در سازوکارهای اقتصادی غافل نیستند و معتقدند وضعیت های ساختاری متفاوت در هر شرایطی دارای ظهور و بروز پولی هستند. اما رفتار و عملکرد متغیرها و سازوکارهای پولی تجلی و انعکاس سازوکارهای بنیانی و ساختاری اقتصاد است. لذا بررسی تورم بدون پرداختن به جنبه های پولی و پویایی های عرضه و تقاضای پول و تعامل میان آنها امکان پذیر نیست. حتی چه بسا بتوان ادعا کرد که با شفاف شدن و مشخص شدن جنبه های پولی اقتصاد و سازوکارهای آن بخوبی می توان نظریه های تورم را تبیین کرد و توضیح داد. بنابراین برای بررسی ماهیت تورم به عنوان اولین گام باید جنبه های پولی مرتبط با تورم و دیدگاه های مختلف و بعضاً متضاد در مورد آن را به دقت مورد مطالعه قرار داد. برای اجتناب از تمایل غیرمستدل و بدون دلیل به سمت یک دیدگاه خاص که در بعضی موارد حالت به ظاهر ساده ای بخود گرفته است، بهتر است تاریخچه نظریات پولی (از زاویه ارتباط آنها با تورم) را بطور مختصر و نسبتاً دقیق مرور و بررسی کنیم. برای تحقق این منظور ابتدا باید موضوعات درونزا بودن یا برونزا بودن و فعال یا منفعل بودن پول، جهت علیت میان پول، تورم و سرعت گردش پول را در یک توالی زمانی معنی دار مورد بررسی قرار دهیم.

۱-۲- پول فعال^(۱) است یا منفعل^(۲)، درونزا است یا برونزا

از دیرباز در مورد نحوه ورود پول به شریانهای اقتصادی دیدگاه های متفاوتی وجود داشته است. عده ای پول را متغیری فعال دانسته و بنابراین قبض و بسط آن و کنترل آن را امری شدنی و آسان دانسته اند و عده ای هم پول را منفعل دانسته و معتقدند شرایط و مقتضیات خاص اقتصادی پول را بطور منفعل به دنبال خود می کشاند. لذا برای تنظیم و کنترل های پولی باید بر زمینه ها، شرایط و یا سازوکارهای اقتصادی که موجب گسترش و یا محدودیت پولی می شوند تأثیر گذاشت. گروه اول، راه کارهای علاجی مشکلات مربوط به متغیرهای پولی را در کنترل تنظیم فعالانه و مستقیم پول بررسی می کنند، اما گروه دوم به خاطر منفعل دانستن تغییرات پولی، علل ایجادکننده

نوسانات و تغییرات انفعالی پول را مورد تأکید قرار می‌دهند و حل مشکلات فوق را به اصلاح و تعدیل این علل منوط می‌کنند. لذا در اینجا به خاطر اهمیت نظری این موضوع و اشارات سیاستی و کاربردی آن، دیدگاه نظریه پردازان اقتصادی و اجتماعی در این مورد را در چارچوب یک فرآیند تاریخی مطرح می‌کنیم.

۱-۲-۱- طرح دیدگاهها

- دیدگاه احزاب سیاسی هاتس^(۱) و کپس^(۲)

این احزاب که در اواسط قرن هیجده میلادی رشد کردند به ترتیب نماینده بورژوا تجار بزرگ و کوچک بودند. به گفته چارلز کیندلبرگ^(۳) (۱۹۸۵) گروه اول طرفدار مواضع (به اصطلاح امروزی) ساختارگرایی و گروه دوم طرفدار پول‌گرایی در نظریه مالی بودند. گروه نخست قایل به سیاست فعال پولی بودند و اعتقاد داشتند خلق اعتبار می‌تواند به تغییر در مقادیر متغیرهای مقداری منجر شود، لذا اصرار داشتند که برای رواج و رونق تجارت منطقه بالتیک باید به خلق اعتبار تمسک جست. گروه دوم معتقد بودند در عین حال که پول در اقتصاد فعال است اما خلق اعتبار پولی تنها در افزایش قیمت منعکس می‌شود و لذا مخارج بیش از حد، تنها به تورم و کسری منجر می‌گردد^(۴).

- جان لاو^(۵)

جان لاو معتقد بود سرمایه‌گذاری را می‌توان با خلق اعتبار تحریک کرد وی در اوایل قرن هیجدهم در صدد این بود که رشد اقتصاد فرانسه را از طریق تشکیل بانکهای توسعه شتاب دهد. او همچنین پول را فعال می‌داند و معتقد است می‌توان با سیاست فعال خلق اعتبار بر متغیرهای

1- Hats

2- Caps

3- Charles Kindelberg

۴- این مطلب از منبع ذیل اقتباس شده است:

Lance Taylor, "Income Distribution, Inflation and Growth", Lectures on Structuralist Macroeconomic Theory, The MIT Press 1991, ch.1

5- John Law